

KAPSAYICI BÜYÜMENİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

AN ESSAY ON THE THEORETICAL FRAMEWORK OF INCLUSIVE GROWTH

Hatice Şehime ÖZÜTLER*

* Öğr. Gör. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, ABMYO, Dış Ticaret (İngilizce) Programı,
haticeozutler@aydin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2213-3483>

ÖZ

Kapsayıcı büyüme nüfusun tüm katmanlarına refahlarını yükseltebilme imkanını yaratan, parasal-parasal olmayan tüm refah bileşenlerini toplum içerisine adaletle dağıtan ve bununla beraber hem süreç hem de sonucu aynı anda tanımlayan türden büyümedir. Kapsayıcı büyüme kalkınma teorileriyle beslenmiş, ülke dokularına göre farklılaşan, çeşitli büyüme senaryolarının arasından bir alt küme üzerine odaklanan melez bir büyüme yorumudur. Konu üzerine pek çok uygulamalı çalışma yapılmış olsa da henüz kapsayıcılığın teorik sınırlarını geçmiş-gelecek ilişkisi üzerinden değerlendiren bir çalışma yoktur. Bu nedenle çalışmada kapsayıcı büyümenin teorik çerçevesi ile büyümenin kapsayıcılığında etkili olan cari ve potansiyel parametreler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kapsayıcı büyüme, kapsayıcılık analizi, yoksul yanlısı büyüme.*

Jel Kodları: *I30, E42, O11, O21.*

ABSTRACT

Inclusive growth is the economic growth creating opportunities for all segments of the society and distributes the dividends of increased prosperity, both in monetary and non-monetary terms while comprising both outcomes and processes. It is a hybrid approach based on development theories focusing on the best sub-set among a variety of growth scenarios which vary across country profiles. Despite the growing literature on country specific studies, there is no such study determining the theoretical framework of inclusiveness between the past and future. This study aims to fulfill this gap by examining the theoretical framework of inclusive growth while evaluating current and potential parameters of inclusiveness analysis at the same time.

Keywords: *Inclusive growth, inclusiveness analysis, pro-poor growth.*

Jel Codes: *I30, E42, O11, O21.*

¹ Bu çalışma “Türkiye Ekonomisinde Kapsayıcı Büyüme ve Cari Açık İlişkisinin İncelenmesi” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

1. GİRİŞ

Ana akım büyüme modelleriyle şekillenen büyüme reçetelerinin kalkınma hedefindeki yetersizliklerinin sonucunda alternatif bir yorum olarak gelişen “kapsayıcı büyüme” anlayışı; en yalın haliyle, nüfusun tüm katmanlarına refahlarını yükseltebilme imkanını yaratan, bununla beraber parasal ve parasal olmayan tüm refah bileşenlerini toplum içerisine adaletle dağıtan büyüme olarak tanımlanır. Kapsayıcı büyüme yorumu ulusaldan küresele gelir ve sosyal adaletsizlik kavramlarını büyüme mekaniğinden yola çıkarak çözümleyen kalkınma temelli melez bir yaklaşımdır. Bu özelliği ile bugüne kadar geliştirilen tüm büyüme, kalkınma ve yoksulluk yorumlarından ayrılan kapsayıcı anlayış, ülke hatta bölge dokularıyla farklılaşan tüm parametreleri büyüme yolunun bileşeni olarak tanımlar. Konu üzerinde ülke örnekleri üzerinden ilerleyen genişçe bir literatür olmasına rağmen tüm bu dağıntık literatürü toplulaştırarak teorik zemin halen çeşitli uluslararası kuruluşların sayılı raporlarıyla sınırlı ve kısıtlıdır. Konu üzerindeki bu eksiklik kapsayıcı büyümenin farklı teorilerle olan ilişkisinin analizine engel teşkil eden önemli bir eksikliklerdir.

Bu çalışma ilk olarak kapsayıcı büyüme üzerine gelişen dağıntık yapıdaki literatürü toplulaştırıp konu üzerinde değerlendirilen cari parametreleri incelemeyi, sonrasında da konuya dahil edilmesi faydalı görülen potansiyel bileşenlerin tespitini amaçlamıştır. Çalışma teorik açıdan üç bölüme ayrılmıştır. İlk bölüm kapsayıcı büyümeye kadar büyüme yorumlarında yaşanan dönüşümün özetidir. İkinci bölümde kapsayıcı büyümenin kavramsal çerçevesi kullanılan cari parametreler ile beraber paylaşıldıktan sonra, konu üzerinde etki gücü bulunan potansiyel parametreler yine bu kavramsal çerçevede değerlendirilerek incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümleri ise bugüne kadar gelişen literatürün potansiyel parametreler ile ilişki ve geleceğe yönelik etki güçleri üzerinde geliştirilen çikarsamalardan oluşmaktadır.

2. BÜYÜME TEORİLERİNDE YOKSULLUK MERKEZLİ GELİŞİM

İktisadi büyümenin David Hume’a kadar uzanan tarihsel bir geçmişi vardır. W.W. Rostow bu tarihsel geçmişi incelerken Thomas Malthus, David Ricardo, John Stuart Mill ve Karl Marx’ın büyüme üzerine doktrinel görüşleri olması nedeniyle tüm bu isimleri birer büyüme teoristi olarak görür. Bu açıdan bakılınca büyüme teorileri üç devrim yaşamıştır. Adam Smith’in serbest ticaret teorisiyle şekillenen klasik görüşün Keynesyen bir modelde matematikle bulunduğu Harrod-Domar yaklaşımı birinci devrim, neo-klasik modellerin gelişimi ikinci devrim ve içsel büyüme teorilerinin alternatif yükselişi üçüncü devrim olarak görülmektedir (Gylfason, 1999: 18-29).

1950’lerde savaş sonrası tesis edilen uluslararası kurumlarda ve dünyada baskın olan görüş; Kuznets’in ters-U eğrisi ile Solow tipi büyümenin birbirlerinin tamamlayıcısı olduğuydu. Kuznets’e göre fakir ülkelerde ekonomik büyüme başlangıçta büyük gelir eşitsizliklerine neden olsa da ekonomik gelişim sonunda bu eşitsiz dağılım tersine işleyecek ve gelir adaleti sağlanacaktı. Solow’un modeli de aslında Kuznets’in ters-U eğrisinin büyümeyle genişletilmiş bir versiyonuydu. Solow’a göre fakir ülkeler gelişmiş ülkelere göre yüksek büyüme performansı gösterecek, üretim faktörlerinin marjinal getirileri eşitleninceye kadar gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler birbirlerine sürekli yakınsayacaklar, ve nihayetinde ülke büyüme oranları dengelendiğinde global anlamıyla gelir eşitsizliği son bulacaktır. Uluslararası kurumların 1970’lere kadar benimsedikleri baskın görüş bu karmadan oluşmaktaydı (Saad-Filho, 2010:1).

1970’li yılların ikinci yarısından itibaren Keynesyen teorinin alternatifi Monetarist yaklaşım baskın hale gelmeye başlamış, 1971’de Bretton Woods sistemi çökmüş, aynı yıl onaylanan Werner Planıyla AB içerisinde 1980’e kadar tek para birimine geçiş hedeflenmiş, AB döviz kuru politikası

olarak “tüneldeki yılan” sistemine geçmiş, İrlanda, İngiltere ve Danimarka yine aynı yıl içerisinde AB üyesi olmuştur. Tüm bu gelişmeler ekopolitikte yaşanan dönüşümün somut örnekleridir ve kapsayıcı büyüme bu dönüşümleri de dikkate almaktadır.

1970’lerin ikinci yarısı monetarizmin, neoklasik iktisadın ve bu görüşlerle şekillenen büyüme reçetelerinin (*John Williamson 1989 yılına ait çalışmasıyla bu reçete ve politikaları “Washington Uzlaşısı” olarak isimlendirmiştir.*) uluslararası kurumlarca dünyaya ihraç edildiği yıllardır. Serbest piyasaya endeksli ancak sabit reçetelere bağlı Washington Uzlaşısı tipi politikalar 1990’lara kadar büyüme, yoksulluk ve gelir eşitsizliğini giderici ideal politikalar olarak anılmıştır (Saad-Filho, 2010:1-4). Kurumsal iktisadın yükselişi ve Washington Uzlaşısına karşı yükselen eleştiriler neoliberal Ortodoks politikaların gevşeyip eğitim gibi temel ihtiyaçlara yönelmesini sağlamış, 1990’lardan 2000’li yıllara kadar uzanan yaklaşık 10 yıllık zaman dilimi “Post Washington Uzlaşısı dönemi” olarak anılır olmuştur. Bu dönem aslen “Washington Uzlaşısı” ile “yoksul yanlısı politikalar” arasındaki geçişi kapsar. Ülkeler arası gelişmişlik farklarının bizatihi kendisinin piyasayı aksak rekabet koşullarına mahkum ettiği yani ülkelerin piyasadan gelişmişlikleriyle orantılı ölçüde faydalandıkları yönündeki teorik öngörü bu dönemde kabullenilmiştir. Çünkü 1960-1990 arasında Japonya’dan sonra hızlıca endüstrileşen Doğu Asya ülkelerinin Washington Uzlaşısı politikaları yerine korumacılık ve finansal müdahaleler benzeri uygulamalarla serbest piyasadaki farklılıkları görülmüştür. “Asya kaplanları” olarak isimlendirilen Hong Kong, Kore, Singapur, Tayvan, Çin, Endonezya, Malezya, Tayland ve Vietnam tecrübeleri ilk olarak piyasaların ehlileştirilmesi gereken tarafları olduğunu, ikinci olarak da Güney ve Batı Avrupa’da yükselen “politik demokrasi” eleştirilerinin haklılığını ispatlamıştır. Politik demokrasi; ekonomi ile uygulanan politikalar arasında kurulması beklenen pozitif ilişkidir. Özetle;

bir ekonomik politikadan beklenen ekonomik gelişimdir, tersi değil. Eğer sürekli olarak tersi bir süreç işliyorsa bunun anlamı, politikanın kötü amaçlarla araçsallaştırıldığıdır. Sonuçta Asya kaplanları örneği “dışlayıcı” özellikler taşıyan politikaların ıslah edilmesi için “araçsal” değil “kapsayıcı” politik tercihlerin önemini göstermiştir. Tüm bunlara bağlı olarak yeni nesil politikalarda insanı merkeze alan düzenlemeler hedeflenmiş, kamu politikalarına kısmi esneklik tanınması gerekliliği kabul görmüştür (Saad-Filho, 2010:4-6). Büyüme ve kalkınma ilişkisinin içsel büyüme teorilerine kadar birbirinden keskin hatlarla ayrıldığı görülür. Solow tipi neoklasik modeller zaten doğrudan büyüme muhasebesi tekniğini kullandıklarından iki kavram arasındaki bağ kendiliğinden yok hükmüne geçer. İçsel modeller ise kalkınma unsurlarını toplulaştırılmış olarak değerlendiklerinden kalkınmaya yalnızca kavramsal atıfta bulunur ve nedensellik ilişkisi büyümeden kalkınmaya doğru dalgalı bir yapıdadır. Kapsayıcı büyüme ise dezavantajları gidermeye odaklı melez bir yaklaşım olduğundan nedensellik iki yönde de ilerleme kabiliyetindedir.

Yoksul yanlısı büyümenin geçmişi ise Chenery vd.’nin 1970’li yıllardaki bölüşüm yanlısı tartışmalarına kadar uzanır. Chenery vd.’nin “büyüme ile yeniden bölüşüm” isimli çalışmaları hem yoksul yanlısı büyüme tartışmalarının hem de “damlama (trickle-down) hipotezi” kritiklerinin zirvesidir. (Chenery vd., 1979). Bu yaklaşımın sonraları Dünya Bankası’na “tabana yayılan büyüme” olarak dönüştürüldüğü görülür. Her ne kadar Dünya Bankası’na “tabana yayılan büyüme” için bir alternatif sunulmasa da böylece “yoksul yanlısı büyüme” yaklaşımından “tabana yayılan büyüme” yaklaşımına doğru bir tercih yapılmıştır (Kakwani vd., 2004: 2). Bu dönemde düşük gelişmişliğe sahip ülkelere önerilen koşulsuz büyüme reçetelerinin yoksul-yanlısı formunda revize edilmesi arayışları başlamış, 2004’te gelişmemiş ülkelere özgü “ikili (düapol) yapı”dan yola çıkılarak

“görelî” ve “mutlak” yoksulluk tanımları geliştirilmiştir. 2000’li yıllarda yükselen “yoksul-yanlısı büyüme” tartışmaları Kakwani (Kakwani vd., 2004) ve Ravallion’un (Ravallion, 2004) görüşlerini benimseyen iki farklı görüşün rekabetine sahne olmuş, dolayısıyla iki farklı tanım ve farklı politika reçeteleri belirlemiştir. Eşitliği sağlayan büyüme tipi yoksul-yanlısı kabul edilir ise bu tanım “nispi yaklaşım”dır ve sadece gelir eşitliğine doğrudan katkı sunan politikalar benimsenir. Yoksul-yanlısı büyüme yoksulların mutlak yaşam koşullarını iyileştiren büyüme türü olarak tanımlanırsa ayırım gözetmeksizin yaşam koşullarını iyileştiren ve yoksulluğu azaltan her türlü politika “yoksul-yanlısı”dır. İkinci tanıma göre eşitlik yoksulluğu azaltan politikaların etkinliğini arttıran araçsal bir göstergedir. Farklı tanımları benimseseler de sonuçta her iki yaklaşımda eşitlik ilkesini yoksulluğu azaltma hedefinde revize etmiştir (Saad-Filho, 2010: 9-10). Kakwani’ye göre “yoksulluğa eşdeğer büyüme oranı” büyümenin gerçek ölçüsüdür. Toplam yoksulluk esnekliği hem gelir dağılımındaki değişim karşısında yoksulluğun esnekliğini hem de büyümenin yoksulluk esnekliğini kapsar. Fiili büyüme oranı (FBO); toplam yoksulluk esnekliği ile büyümenin yoksulluk esneklikleri sırasıyla (TYE) ve (BYE) ise yoksulluğa eşdeğer büyüme oranı (YEBO) aşağıdaki formu alır. (Kakwani&Pernia, 2000: 14-16; Mckinley, 2007)

$$YEBO = FBO \left(\frac{TYE}{BYE} \right)$$

Bu durumda gelir eşitsizliği ile birlikte yoksulluk da düşerse yoksulluğa eşdeğer büyüme oranı fiili büyüme oranını aşar (Mckinley, 2007). Ravallion’a göre yoksul yanlısı büyümenin karşılığı “dağılımı düzenlenmiş büyüme oranı” olan DDBO’dur. (Ravallion, 2004)

$$DDBO = OBO (DS (1 - gini))^{\theta}$$

Ravallion eşitliğine göre (OBO) Olağan büyüme oranıyken gini katsayısı düştüğü takdirde, (1-gini) etki gücü artacağından “dağılımı düzenlenmiş büyüme oranı” da yükselecektir. Denklemde “düzenleme

sabiti” olarak yer alan (DS) ise uzun dönem verilerinden oluşturulmuş doğal dağılımı, yani yoksullukta fiili olarak meydana gelen düzelmeyi yansıtır (Ravallion, 2004: 15).

3. KAPSAYICI BÜYÜME

2000-2009 döneminde “Milenyum Gelişme Hedefleri” başlığıyla United Nations Development Program (UNDP) programlarında yer alan çalışmaların tamamına yakını yoksul-yanlısı büyümeye odaklanmışsa da yoksul-yanlısı büyüme üzerinde kurulamayan uzlaşılı bütünlüklü bir analiz ihtiyacıyla beraber “kapsayıcı büyüme” yaklaşımına kapı aralamıştır. Organization of Economic Cooperation and Development (OECD)’ye göre kapsayıcı büyüme; nüfusun tüm katmanlarına refahlarını yükseltebilme imkanını yaratan, bununla beraber parasal ve parasal olmayan tüm refah bileşenlerini toplum içerisine adaletle dağıtan büyümedir (OECD, 2018). Birleşmiş Milletler tanımına göre kapsayıcı büyüme; hem toplumun tüm kesimlerinin sürece katkı sağlayacak imkanlara erişimini hem de yaratılan faydanın paylaşımını garantileyen türden büyümedir. Genellikle yoksul kesimin içinde bulunduğu olumsuz yaşam koşulları, kaynaklara erişim imkanlarını kısıtlar. Bu nedenle büyümeyi kapsayıcı kılmak için yoksul kesimin özellikle fırsatlara erişimlerinin önünde engel oluşturarak fayda yaratma ve yarattıkları faydadan faydalanma imkanlarını ellerinden alan dezavantajların ortadan kalkması, en azından hafiflemesi gereklidir (UNDP, 2018). Ianchovichina, Lundstrom ve Garrido (2009)’nun çalışmalarına göre kapsayıcı büyüme; büyümenin hızı ve motifi ile aynı anda ilgili, sektörel olarak geniş tabanlı ve işgücünü kapsayıcı olmalıdır. Verimli istihdam politikaları gelirin doğrudan dağıtım politikalarına tercih edildiğinden kapsayıcı yaklaşım uzun dönemli politikalar bütünüdür. Görelî tanımdan hareket edilirse toplumsal eşitsizliğin giderilmesinde hem yoksul hem de yoksul olmayan kesimler için yetersiz sonuçlar alınacağı için “yoksulluktaki düşüş hızını

azami kılan büyüme oranı” yani “yoksul-yanlısı büyüme”nin mutlak tanımıyla ilgilidir. İlaveten tüm kesimleri kapsayan süregelen kaynak ve kısıtların ex-ante analizi olup dışlanmış işgücü bu sürecin merkezindedir. Bu yöntem büyümenin yoksulluğu giderici boyutunu yoksulluk göstergeleriyle takip eden klasik analizin zıddı ve sürdürülebilir büyüme stratejilerinin önemli bileşenidir. Örneğin on yıl boyunca büyümesini sürdürmüş fakat yoksullukla mücadelede kayda değer gelişim gösterememiş bir ülke genel olarak büyüme stratejisinin kapsayıcılığı, özel olarak şirketler dahil ülke yerleşiklerine sunduğu fırsat eşitliği üzerine odaklanmalıdır (Ianchovichina vd, 2009). Bhalla kapsayıcılığın birinci dereceden verimli- verimsiz istihdamla ilişkili olduğunu savunur ve Hindistan’daki düşük işsizlik ile yüksek yoksulluk oranı paradoksuna dikkat çeker. Kimlerin büyümenin kapsayıcılığında yer alırken kimlerin dışarıda kaldığını bölgesel, sektörel ve bireysel olarak gelir ve besin yoksulluğu kriterlerine göre inceler. Sonuçta kapsayıcılığın artırılması için istihdamdaki büyümenin sektörel olarak analiz edilmesi, yoksulluğu azaltıcı etkisi yüksek sektörlerin desteklenmesi gerektiğini savunur (Bhalla, 2007: 24-43). Bir başka çalışmada Ianchovichina ve Lundstrom büyümenin kapsayıcılığını üç aşamada ölçerler. İlk olarak ülkenin büyüme dinamikleri verimlilik, istihdam, yapısal dönüşüm, trend ve kırılmalar açısından geçmişe dönük olarak analiz edilir. İkinci aşamada dışlanmış gruplar da dikkate alınarak iktisadi aktörlerin kazanç profilleri işçi-işveren ayırımı, sektörel dağılım, şirket büyüklüğü, coğrafi dağılım (kent-kır), bölgesel dağılım ve diğer olası alt gruplara göre tanımlanır. Böylece iktisadi faaliyetlerin spesifik katılım profilleri, büyüme potansiyelleri yada kısa-uzun vadede diğer sektöre transfer potansiyelleri tespit edilmiş olur. Üçüncü ve son aşamada ise belirlenen alt grupların kapsayıcılığı önündeki engeller tespit edilir (Ianchovichina ve Lundstrom, 2009). Habito’ya göre yoksullukta belirgin düşüşe öncülük eden büyüme kapsayıcıdır.

Habito’nun Asya ülkelerinde büyümenin kapsayıcılığını araştırdığı çalışması altı bölümden oluşur. İlk aşama; Asya ülkeleri için yoksulluğun gelirden bağımsız boyutlarının tespitiyken ikinci aşama; büyüme ve yoksulluk performansları arasındaki benzerlik ve farklılıkların tespitidir. Üçüncü aşamada; Asya ülkeleri büyüme ve yoksulluk oranlarına göre güçlü, zayıf ve negatif olarak tanımlanırlar. Dördüncü aşamada; ülke performansları arasındaki benzerlik yada farklılıklar büyümenin sektörel dağılımı, yönetim biçimi, kamu yatırımlarının içeriği, büyüklüğü ve şekli dikkate alınarak alt gruplar halinde tasnif edilir. Beşinci aşamada; ilk dört bölümden elde edilen verilere göre büyüme ve yoksulluk arasındaki sistematik ilişkiler tespit edilir. Son aşamada ise; politika seçimleri ve kamu yatırımları için gerekli çıkarsamalar reçete olarak oluşturulur (Habito, 2009). Ali ve Son büyümenin kapsayıcılığını sosyal refah fonksiyonuna benzeyen sosyal imkanlar fonksiyonuyla izah ederler. Sosyal imkan fonksiyonunun derecesi kapsayıcılığın gücünü de ölçer. Bu fonksiyon iki değişkene bağlıdır; nüfus için ulaşılabilir ortalama imkanlar ve bu imkanların nüfus kesimleri arasındaki dağılımı. Ali ve Son bunun için ayrıca bir “imkanlar indeksi” oluşturmuş, bu indeksin her bir ülkenin kendi gelişmişlik derecesi ve dokusuna göre şekillenmesi, revize edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Ali ve Son, 2007:11-31) Klasen kapsayıcılığın iki boyutu olduğunu savunur. Birincisi ayrımcılık karşıtı boyut, ikincisi ise dezavantajları azaltıcı boyuttur. Klasen “kapsayıcı küçülme” diye bir tanımlama yokken “kapsayıcı büyüme” tanımına duyulan ihtiyacın hem süreç hem de çıktı üzerine ayrı ayrı dikkat çektiğini söyler. Büyümenin ayrımcılık karşıtı boyutu “süreç” ve amacı tüm kesimlerin büyümeye katılma imkanına erişmesidir. Büyümenin dezavantajları azaltıcı kısmınıysa “çıktı” olarak adlandıran Klasen buradaki hedefin getirileri yoksul kesim lehine dağıtarak sosyal refah imkanlarının iyileştirilmesi olduğunu söyler. Klasen revize edilebilirlik şerhini düşerek spesifik bir takım sorular

üzerinden ilerlemiştir. Bu sorular yoksul kesimin üretim, gelir, katılım, sosyal refah göstergelerindeki değişimleri istatistiki olarak ölçmeye dönüktür. Örneğin, seçili bir destek programının yoksul kesim gelirinde yarattığı mutlak değişim nedir? (Klasen, 2010). Rauniyar ve Kanbur yoksul yanlısı ve kapsayıcı büyümeyi keskin şekilde ayırtırken “yoksulluğun büyüme elastikiyeti”nden yararlanmışlardır. Bunu yaparken birim gelir artışının birim yoksullukta meydana getirdiği değişimi hesaplamış, bu değeri “büyümenin kapsayıcılık derecesi” olarak kullanmışlardır. Eğer büyüme gelir dağılımının tamamında bir iyileşme yaparsa bu büyüme hem kapsayıcı hem de yoksul yanlısıdır. Diğer taraftan eğer büyümeye gelir dağılımındaki bozulma eşlik ediyorsa o zaman bu büyümenin kapsayıcı değil ama yoksul yanlısı olduğunu, çünkü büyüme etkisinin gelirdeki bozulmayı domine ederek yoksulluğu düşüreceğini savunurlar. Buna bağlı olarak gerek büyüme gerekse kalkınma yaklaşımlarında kapsayıcı olanın aynı zamanda yoksul yanlısı olduğunu ancak yoksul yanlısı olan süreçlerin kapsayıcı olmadığı tezine ulaşırlar (Rauniyar ve Kanbur, 2010). Mckinley oluşturduğu indeks bileşik kapsayıcı büyüme indeksi olarak adlandırır. Mckinley’in bu indeksi kurmak için kullandığı değişkenler dört alt grupta şöyledir; büyüme, verimli istihdam ve iktisadi altyapı göstergeleri; gelir ve cinsiyet eşitliği göstergeleri; beşeri sermaye göstergeleri ve sosyal güvenlik göstergeleri. Mckinley bu indeksin kapsayıcı büyümenin iki özelliğine dikkat çektiğini söyler. Kapsayıcı büyümenin dikkat çeken ilk özelliği; sürdürülebilir büyümeyle hem yeni ekonomik imkanlar yaratması hem de mevcut imkanları geliştirmesi. İkinci özelliği ise toplumsal katılım kaldırıcı etkisi sunarak bireylerin hem büyüme sürecine katılımını hem de fayda düzeylerini yükseltmesidir (Mckinley, 2010). Tüm bunların yanında kapsayıcı büyüme üzerine mesai harcayan bir diğer kurum da Dünya Ekonomik Formu olmuştur. Forum 2015 yılından itibaren her yıl kapsayıcı büyüme raporları yayınlamış,

zaman içinde değişen yeni ölçüm teknikleri geliştirmiş, neredeyse yılda birkaç çalıştay tertip etmiştir. Forum kapsayıcı büyümeyi 2015’den itibaren bir endeks olarak yorumlamayı hedeflese de bu girişim başarılı olmamıştır. Günümüz itibarıyla en güncel 2017 raporunda kapsayıcı büyüme herbiri farklı alt bileşenlerden oluşan yedi temel bileşenle kurulu bir endekstir. Buna ek olarak bir de forumun ülkelerin gelişimlerini ölçer mahiyette tanımladığı bir yan gösterge vardır. Bu gösterge “ulusal temel performans indeksi” olarak adlandırılır ve herbiri alt bileşenlerden müteşekkil üç temel bileşene göre ölçülür. Sonuç olarak “kapsayıcı büyüme indeksi” bir ülkenin belirli bir döneme ait küresel konumunu yansıtırken, ülkelerin zamanla kendi içlerinde geçirdikleri dönüşümü “ulusal performans indeksi” yansıtır. Kapsayıcı büyüme ve ulusal performans indekslerini oluşturan temel bileşenler alt bileşenleri ile beraber Tablo-1’den incelenebilir. Forumun indeks yaklaşımı incelendiğinde özellikle ülke performans kriterinin ülke üretim profili hakkında yol gösterici nitelikte olduğu görülür. Örneğin bir ülkenin gerek üretim gerek tüketim hattının yoğunluğu özellikle nicelik olarak buradan rahatlıkla tespit edilerek uzun olmasa da orta vadeli projeksiyonlarda kullanılabilir. Diğer taraftan kapsayıcı büyüme indeksinin nitelik boyutu üzerinden ilerlediği ve içsel büyüme yaklaşımlarına yakın durduğu görülür. Bu iki göstergenin bileşimi kamunun konsantre politikalarının önemini işaret eder. Servet ve gelir yoğunlukları, kamu kesimi borçluluk düzeyleri ve kuşaklar arası sürdürülebilirlik kriterleri net şekilde “ulusal performans kriterleri”nde yer alırken ülkelerin üretim, tüketim ve dağıtım motiflerini etkileyen diğer tüm bileşenler kapsayıcı büyüme indeksinde ele alınır. Özel kesimin yatırımlardaki aracı rolü, finansal sistemin kapsayıcılığı, iş etiği, girişimcilik ruhu gibi göstergeler bunlardan sadece bazılarıdır. Tüm bunlara bağlı olarak Forumun kapsayıcı büyümeyi iki fazda ele aldığı görülür. Birincisi içsel büyüme sürecinde ülkenin performansı, ikincisi ise aslında bu içsel sürecin gelişiminde katalizör görevi

gören ulusal performans düzeyi. Görünürde bağımsız gibi dursalarda “ulusal performans kriteri”nin kapsayıcı büyümede katalizör olduğu, yedi temel bileşene

içerilmiş bir üretim faktörü gibi işlediği görülür. Özetle “ulusal performans kriteri” nicelik, “kapsayıcılık indeksi” ise nitelik boyutuyla dikkat çekmektedir.

Tablo 1: Dünya Ekonomik Forumunun Kapsayıcı Büyüme Yorumu

Kapsayıcılık İndeksi Bileşenleri	
- Eğitim	Erişim
- Öğretim	Kalite
- Beceri	Eşitlik
- Temel İhtiyaçlar	Temel-Dijital Altyapı
- Altyapı	Sağlık Hizmetleri Altyapısı
- Yolsuzluk	Politik-Mesleki Etik
- Borçluluk	Borç Konsantresi
- Real Yatırımcıların Finansal Aracılık Faaliyetleri	Finansal Sistem Kapsayıcılığı
	İşletmelerin Aracılık Faaliyetleri
- Varlık İnşası	Küçük İşletme Sahipliği
- Girişimcilik	Ev ve Finansal Varlık Sahipliği
- İstihdam/ İşgücü Karşılıkları	Üretken İstihdam
	Ücret/Ücret-Dışı Karşılıklar
- Mali Transferler	Vergi Hukuku
	Sosyal Güvenlik
Ulusal Performans İndeksi Bileşenleri	
- Büyüme	Kişi Başına Düşen Gelir
-Gelişme	İstihdam
	İşgücü Verimliliği
	Sağlıklı Yaşam Beklentisi
- Kapsayıcılık	Ortalama Hane Halkı Geliri
	Yoksulluk Sınırı
	GINI (Gelir)
	GINI (Zenginlik)
- Kuşaklararası Eşitlik	Toplulaştırılmış Net Tasarruflar
- Sürdürülebilirlik	Kamu Borçluluk Düzeyi (%GSMH)
	Bağımlılık Oranı
	Milli Gelirin Karbon Yoğunluğu

Kaynak: Samans vd, 2017:VII-IX.

3.1. Bileşenleriyle Kapsayıcı Büyüme

Kapsayıcı büyüme; çeşitli büyüme senaryolarının arasından bir alt küme üzerine odaklanan uygulamadır. Bütün alt kümeler kapsayıcı olmadıkları için esas amaç kapsayıcı olan senaryo ile olmayanın ayırt edilmesidir. Bu nedenle büyümeyi kapsayıcı kılan unsurun tespiti önemlidir ve mevcut iki yöntem bulunmaktadır. Birinci yaklaşım; süreç ya da girdi odaklı olduğundan doğrudan yoksul-yanlısı büyümenin gözlenmesidir. İkinci yaklaşım ise büyüme sürecinin sonuçlarına odaklı

olduğundan yoksul-yanlısı büyümenin yalnızca tanımıyla ilişkilidir. Görelî tanımda amaç yoksulluk sınırının altındaki kesimin gelirini yükseltmekten kapsayıcı büyümede amaç yoksulluk sınırındaki kesimden üst gelir grubuna kadar toplumun tüm gelir gruplarının büyüme sürecinden sağladıkları faydayı arttırmaktır (Klasen, 2010:2). Bu açıdan kapsayıcı büyüme ulusal düzeydeki bölgesel farklardan bölgesel entegrasyona, buradan da geniş tanımlı entegrasyon motiflerine uzanan tahlillere imkan tanır. Kapsayıcı büyüme

hem süreci hem de sonucu aynı anda tanımlar. Bu nedenle dezavantajların hallini, büyümeden eşit pay alma imkanını sağlayan politika aracı olarak tanımlar (Klasen, 2010:3). Bu yaklaşım kurumsal iktisat, yönetim ve kapsayıcı büyüme arasındaki ilişkiye işaret eder. Dolayısıyla vaka analizleri, tarihi tecrübeler, bunlara bağlı gelişen sosyo-kültürel pek çok konu sürecin dahilindedir. Bu bölümde, daha önce kapsayıcılık parametresi olarak değerlendirilen bileşenler toplulaştırılmıştır.

3.1.1. İktisadi Yakınsama

Neoklasik teori uzun vadede zengin ve fakir ülkeler arasındaki gelir farklılıklarının kademeli olarak azalıp anlamsızlaşacağını öngörürken aslında “mutlak yakınsama” beklentisindeydi (Romer,1994:10). Neoklasik büyüme kuramı sanayi devrimi öncesinde Malthus ile Ricardo gibi pesimistik ve Marshall gibi optimistik büyüme öngörülerini olan iktisatçıların tartışmalarından beslenirken doğal olarak, öngörülerinde nüfus ve gıda ihtiyaçlarını merkeze almıştır. Neoklasik anlayış düşük gelirli ülkeleri en azından teoride merkeze alıp eşit-kapsayıcı bir dünyaya ulaşacağını savunmuştur. Ancak ülke sınırlarındaki “dezavantajlı gruplar” ile uluslararası düzeydeki “dezavantajlı ülkeler”in süregelen konularının, özetle, beşeri sermaye, teknoloji, bilgi ve kurumsal hafıza temelinde farklılaşarak yakınsamadan sapmalar yaşadıkları gerçeği içsel büyüme modelleriyle teoride de ispatlanmıştır.

Romer teknolojinin artan getirili bir üretim faktörü olarak işleyip gelişmiş ülkeler lehine büyüme açığını ispatlayan ilk iktisatçıdır (Romer, 1986: 1034-1035). Konu kapsayıcı büyüme olunca yakınsamada Barro ve Sala-i Martin’in yaklaşımları öne çıkar. Onlar teori ile pratik arasındaki bu kopukluğu iki farklı süreç ile izah eder. Buna göre ülke veya bölgeler arasında iki farklı yakınsama vardır; β veya σ tipi yakınsama. β tipi yakınsama; diğer koşullar sabitken fakir bir ülke zengin bir ülkeden hızlı büyüme eğiliminde olduğundan fakir ülkenin zengin olanı yakalama eğilimini dikkate alır. σ tipi

yakınsamaysa; kesit alanı dağılımını yani bir zümre, ülke veya bölgede kişi başına düşen gelirin sapmasını dikkate alır. Bu sapma oranı düştükçe yakınsama artar ve teorik olarak β yakınsaması σ 'ya doğrudur. Yani fakir ülkelerin hızlı büyüme eğiliminin büyüme oranı farklılıklarını azaltması beklenir. Ancak ülke koşullarında standart sapmayı arttıran bozulmalar bu etkiyi bertaraf ederek β yakınsamasının σ yakınsamasına doğru çalışmasına engel olurlar (Barro ve Martin, 1990:11-12). Kişi başına düşen gelir üzerinden bakarsak, bir ekonominin diğer ekonomileri ne hız ve ne ölçüde yakalayacağı araştırılırsa aranan şey β yakınsamasıdır. Ülkelerin kendi içerisindeki gelir dağılımı adaleti, geçmiş veya gelecekteki eğilimleri araştırılacaksa aranan şey σ yakınsamasıdır (Barro ve Martin, 1991: 112-113). Örneğin Suryanarayana (2008) çalışmasında üretim, gelir ve tüketimin nasıl şekillendiği üzerinden ilk önce “kapsama” ve “dışlama” oranlarına, sonrasında bölgeler içi ve bölgelerarası kapsayıcılık oranlarına ulaşırken, bir diğer çalışmada ilk önce ana akım ekonominin tanımı, niteliksel ve niceliksel boyutlarının ölçümü, sonrasında yoksulluğun tanım, ölçüm ve bu kesimin iktisadi katılımının ölçümü için kriterler belirlemiştir. Tüm bunların sonucunu “kapsayıcı sürecin sürdürülebilirliği” ile açıklamış bunu yaparken tüketimin gelir esnekliği, tüketim esnekliği ve tüketimin kapsama katsayılarını bölgesel ve bölgelerarası kapsayıcılık çözümlemesinin gösterge değişkenleri olarak kullanmıştır (Suryanarayana, 2013). Görüldüğü gibi kapsayıcı kalkınmanın ulusal boyutu Martin’in “ σ yakınsama”sına küresel boyutuysa “ β yakınsaması”na benzer çalışır.

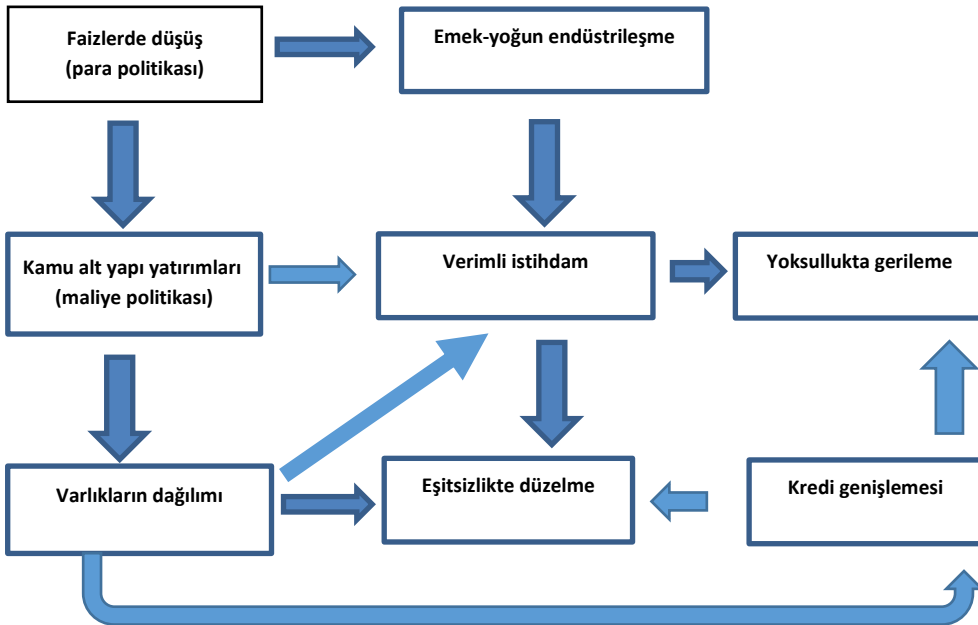
3.1. 2. Emek Piyasası ve Gelir Dağılımı

Kapsayıcı büyümenin gelir dağılımı yorumuna göre mutlak yoksulluk ölçümü, yoksul kesimin gelir artışından aldığı payın yoksul-yoksul olmayan ayırımı dikkate alınmaksızın yükselmesidir; yoksul kesimin geliriyle ortalama gelir arasındaki açık

yoksul kesimin gelir artışından aldığı pay ile nüfustan aldıkları pay arasındaki farktır; yoksul kesimin gelir artışından aldığı pay satın alma gücü paritesi (SAGP)'ne uyarlanmış gelir düzeyleri nedeniyle bazı uluslararası normları yalnızca istatistiki olarak aşabilir (Biswas, 2016: 506). Gerek tanım gerekse ölçüm tekniği açısından yoksul yanlısı büyüme gelir etkilerinin katı

yorum ve ölçümünden ibarettir. Oysa “kapsayıcı yaklaşım” gelir etkilerini emek piyasasının mal ve para piyasalarıyla olan ilişkisi üzerinden okur. Yani yoksul-yanlısı anlayış rijit gelir analiziyle geçmişe, kapsayıcı yaklaşım ise “dezavantajları azaltıcı” özelliğiyle geleceğe dönük ve esnekler.

Şekil 1: Büyüme Metodolojisiyle Yeniden Dağılım

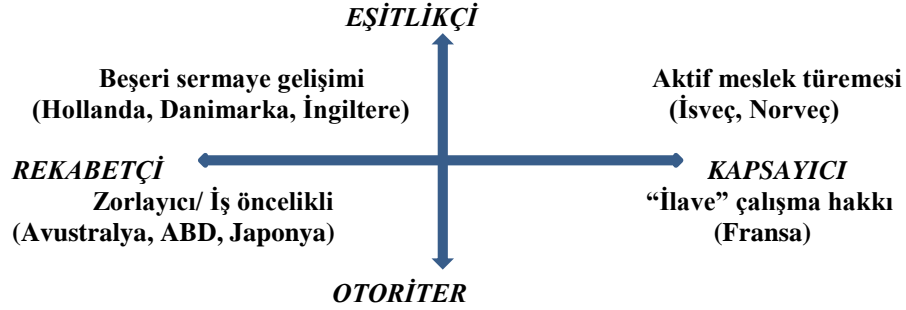

Kaynak: Arindam Biswas, “Insight on the evolution and distinction of inclusive growth”, *Development in Practice*, Volume 26, No 4, 2016, p. 506.

Şekil-1’deki çalışmasında Biswas kapsayıcı büyümenin geliri nasıl yeniden dağıttığını, bunu yaparken diğer değişkenlerin yanında emek piyasasını nasıl konumlandığını Şekil 1 ile izah eder. Biswas’a göre faiz oranlarının düşüşüyle devlet alt yapı vb. yatırımlara yönelir ve aynı zamanda da özel sektör emek-yoğun endüstrileşmeyi tercih ederse her iki cepheden de verimli istihdam ortamı teşvik edilmiş olur. Bu sayede varlıkların da yeniden dağılımı sağlanırken eşitsizlikte emek lehine düzelleme görülür. Ekonomide varlıkların yeniden dağılımını

mümkün kılan atıl kapasite olduğu müddetçe kredi kanalları işlevselliğini sürdürüp eşitsizlikleri giderici yönde gelir dağılımını pozitif etkilemeye devam eder. Bu mekanizma emek piyasasının etkinleştirilmesini esas alırken bir de konunun farklı bir boyutu bulunur. Bu farklı boyut devlete yüklenen sosyal sorumluluğun esnetilmiş bir formu olan “workfare” yaklaşımıdır. Biswas bu mekanizmayı devletin yüklediği rol üzerinden Şekil 2 ile izah eder.

Şekil 2: Refah/Çalıştırmacı Refah Matrisi

Kaynak: Arindam Biswas, “Insight on the evolution and distinction of inclusive growth”, *Development in Practice*, Volume 26, No 4, 2016, p. 508.

Ancak bunu izaha geçmeden önce workfare’in ne olduğuna açıklık getirmek gerekiyor. “Workfare” yani “çalıştırmacı refah” yaklaşımı ilk olarak ABD’de 1981’den itibaren yerel yönetimlerin destekleriyle çalışma ve refah kavramını birleştiren destek programlarıdır. Örneğin bireyin maaşsız staj veya hizmet zorunluluğu karşılığında doğrudan meslek edindirmeye yönelik kursa kabulü, yemek ve yol masrafı karşılığında mesleki tecrübe amacıyla kamuda maaşsız çalışma imkanı ve bunlar gibi pek çok esnek uygulama olabilir. Burada amaç çalışma hayatından kopmuş, sosyal güvenlik şemsiyesi dışında kalmış işsiz nüfusun kamu hizmetleri karşılığında yeniden sosyal güvenceye kavuşmasıdır (Wiseman, 1986: 2-3). Tabb’a göre Bob Jessop’un “schumpeterci çalıştırmacı refah” olarak tanımladığı bu türlü yaklaşım pek çok farklı açıdan keynesçi refahın müzakeresidir (Jessop, 1993). Keynesyen teoride “doğal işsizlik oranı” olarak tanımlanan bir işsizlik düzeyi; ücret, maaş ve enflasyonu baskılayacağından keynesyen dengede istenen bir durumdur. Oysa çalıştırmacı refah yaklaşımı işgücü piyasası katılıklarını kıramasa bile esneten ara bir formüldür. Tabb aslında bu yaklaşımın ulusal ekonomilerin “yerel sermayeyi de kapsayan küreselleşmiş hiper-sermaye” karşısında uluslararası bir yapıya kavuşturulabilmesi için en azından tali bir çıkış olarak tanımlar. Ona göre yirmibirinci yüzyılda devletlerin emek piyasasında ulusal düzeyde dikkate alınması gereken en önemli nokta budur

(Tabb, 1999: 222-224). Bu teorik girizgahın ardından Biswas’ın emek piyasasıyla “kapsayıcı büyüme” ilişkisini yorumladığı Şekil 2’deki matris de netlik kazanır. Şekil 2’de bazı ülkeler benimsedikleri işgücü modellerine göre kategorize edilmiştir. Ülkeler uyguladıkları aktif işgücü politikalarına göre sınıflanırken aslında emeğe atfedilen değer de en yalın haliyle görülür. Devlet benimsediği işgücü modeline göre dört karakterin harmanından biridir; kapsayıcı, eşitlikçi, rekabetçi veya otoriter. Biswas’ın matrisindeki önemli noktalardan biri ilk kez kapsayıcılığın negatif şekilde de işleyebileceğini göstermesidir. Örneğin kapsayıcı ancak otoriter emek piyasasında, çalışabilir durumdaki işsiz nüfusun sosyal güvenlik çatısında kalması için devletin teklif ettiği işi beklentileriyle örtüşmesine de yeni bir iş bulana kadar kabul etmesi gerekir ancak burada çalışırken ek bir işte de istihdam hakkı vardır. Fransa ve Almanya istihdam ve sosyal güvenlik dokusuyla bu açıdan benzerler. Avustralya, ABD ve Japonya’daysa devlet rol ve sorumluluğu minimizeyken işgücü rekabeti esastır. Bu üç ülke kapsayıcılığa en uzak noktadadır. Hollanda, Danimarka ve İngiltere’de de işgücü piyasasında rekabetçilik esassen devletin beşeri sermaye yani insan kaynağı yatırımları yüksektir. Bu nedenle işgücü piyasasına eşitlikçi bir yerden başlayan insan gücü zamanla kendisini geliştirmelidir. Bu ülkeler başlangıç koşullarında eşitliği esas aldıklarından kapsayıcılığa rekabetçi-otoriter ülkelerden

daha yakındır. İsveç ve Norveç kapsayıcılığın en ideal formuyla bulunduğu piyasa döngüsüne sahiptir. Bu ülkeler başlangıç koşullarında eşitlik sağlamlarının yanında emek piyasası için aktif iş kolları da yaratıp demografik kapsayıcılık da temin ederler (Barbier, 2001; Barbier, 2013: 124-130). Özetle kapsayıcı büyümede öncelikli politika tercihinin dengesizlik kaynaklarının tedavisi ve dezavantajlı mağdurların devlet güvencesiyle sosyal bir organizasyonun parçası haline getirilmesi olduğu görülürken gelir adaletinin bir çıktı olarak yükselişi beklenir. Oysa yoksul-yanlısı politikaların böyle bir önemeleesi yoktur. Güçlü vurgu yoksul-yoksul olmayan kesim arasındaki gelir adaletini temin etmek olsa da mevcut yoksulluğu yaratan normatif değerler dikkate alınmadan zenginlik beklentisi refaha karşı öncelenmiş olur. Yoksul-yanlısı büyüme “yoksulluk” kavramını teoride öne sürse de fiili olarak yoksulluğun insani boyutundan yola çıkıp esnek emek piyasasını merkeze alan yaklaşım “kapsayıcı büyüme”dir. Çünkü devlet emek piyasasındaki esnemeyi kabullenmediği müddetçe ücretler ve enflasyonun baskılanması nedeniyle “doğal işsizlik oranı”nda bir işsizlik, piyasaları rahatsız etmez ve bu döngü ancak kapsayıcı yorum ile kırılabilir. Özetle “kapsayıcı büyüme” bu anlayışın kırılmasıyken “yoksul-yanlı büyüme” esnek işgücü piyasası vurgusu olmaksızın piyasa mekanizmasının gelir adaletini temin etmesi beklentisidir.

3.1.3. Kapsayıcı Finans

“Finansal kapsayıcılık” finansal imkanların insani gelişim ve gelir adaletinin hizmetinde olması durumudur. Bir ülkede finansal kapsayıcılığın artması için en yalın haliyle branşlaşmanın, kredi hacim ve volatilitésinin, dezavantajlı kesimlere dönük selektif kredi imkanlarının, kurumsal güvenceyle arz yanlı kredi politikaların desteklenmesi gereklidir (Chandrasekhar, 2007: 19-23). Arz ve talep cephelelerinden finansal kapsayıcılık farklı anlamlar taşır. Kapsayıcılığın arz cephesi finansal kurum, kuruluş ve düzenlemelerin

coğrafi içerme dereceleri, ürün-hizmet bedelleri ve kullanımlarıyla ilgilidir. Talep cephesiyse sunulan finansal hizmetlerle ihtiyaçların buluşması, nüfusun farklı katmanlarının finansal hizmete erişimi önündeki engellerin neler olduğuyula ilgilenerek aktif ve potansiyel müşteri portföyünü yansıtır (World Bank, 2015). Geniş anlamıyla “kapsayıcı finansal gelişme” finans sisteminin yoksul kesim lehine olarak gelişmesidir. Dar anlamıyla bakılırsa yoksul kesimin finansal hizmetlere erişimiyle sağlanan gelişme türüdür. Kapsayıcı finansal gelişme ile finansal kapsayıcılık ise birbirinden farklıdır. Finansal kapsayıcılık finans sektörü büyümesinden bağımsızca yoksul kesimin finansal hizmetlere erişimindeki yükselmedir. Kapsayıcı finansal gelişmeyse finansal kapsayıcılıkla beraber sektörün hacim ve derinliğindeki iyileşmesidir. Yani kapsayıcı finansal gelişim, finans sektörünün kapsayıcılığının finansal büyümeye engel olmadığı noktada sağlanır. Bu nedenle ülkelerin en ücra köşelerinde bile branşlaşma ve şubeleşmeye imkan tanıyan yasal düzenlemeler yoksul kesimin erişim imkanlarını geliştirmek için gereklidir. Ancak buradaki mikro tercihler finansal verimliliği sürdürülemez bir branşlaşma veya genişleme nedeniyle engeller ise finansal kapsayıcılığı amaçlamış olsa da kapsayıcı finansal gelişmeyi öncelenmez, ekonomik büyüme ve yoksulluk üzerinde de negatif etki yaratır. Çünkü “kapsayıcı finansal gelişme” sosyal dışlanmışlık ve gelir eşitsizliğini ekonomik büyümeyi öncelenerek kendiliğinden düzene koyan bir finansal gelişme motifidir ve finansal kapsayıcılık planlı olarak yönlendirilmelidir (Sen, 2010:6). Finansal kapsayıcılık finansal hizmetlerin tüm nüfus katmanlarını içererek tabana yayılırken sermayeye erişimin önündeki engellerin de kaldırılmasıdır. Böylece tasarruf fazlası olan kesim ile tasarruf açığı olan kesim arasında denkleşme eğilimi olacağından varlık ve yatırımlar dengelenecek, sektör içindeki denkleşme eğilimi küçük ölçekli finansal kurumların yayılımını hızlandıracaktır. Düşük ve orta gelir grubuna hitap eden “butik” veya

“perakende” hizmetler yoksul kesimin finansa erişim kaynaklarıdır. Farklılaşan finansal kurumların finans piyasalarına erişimleri de farklılaşır. Bankalar doğrudan inter-bank finans piyasalarında konumlanabilirken banka dışı finansal kurumlar veya yarı-resmi kurumlar fon piyasalarında sınırlı yetki ve işlem gücüne sahiptir. Ülkelerarası gelişmişlik farkları dikkate alındığında böyle eşitsiz bir ortamda risk ve getirilerde de anomaliler olur. Bu nedenle ulusal bazda belirli katmanları esas alan kurumlar önce kendi içlerinde entegre olup sonra da diğer ulusal ekonomilerle etkileşirse kapsayıcılık ve risk faktörleri paylaşılmış olur (UN, 2006: 75-76). Bunun için finansal regülasyonlar merkeze alınırken finansal derinlik, volatile, finans siteminin gelişmişlik düzeyleri merkez bankalarınca da dikkate alınmalıdır. Fakat yinede de risk ve belirsizlikle beslenen finansal getiriler nedeniyle suistimallerin yaşanmadığı, küresel bir kapsayıcılık garanti edilemez (UN, 2006: 119-121).

3.1.4. Kamu Maliyesi: Mali Demokrasi

Kapsayıcı büyüme kamu maliyesi kapsayıcılığını “mali demokrasi” ile tanımlarken kamu maliyesi bütünlüğündeki en önemli parametre vergi politikaları olsa da bu konunun ancak kamu maliyesinin bütünlüğü içinde anlamlılık kazandığı vurgulanır. Kapsayıcı büyüme için ekonomik ve siyasal düzende yapıla gelen sürekli hatalar giderilip mali demokrasi kurulmalıysa da uzun vadeli mali politikaların sürdürülebilirlik problemi, esnek olmayan kısa vadeli konjonktür karşıtı politikalar, büyümeyi engelleyen mali katılık ve genişleyen nüfusun ihtiyaçlarına cevap vermeyen, etkinliğini yitirmiş sosyal güvenlik politikaları mali demokrasiye geçişi zorlar. Bu zorlanma da siyasal olarak demokrasi, mahkum paradoksu ve kamu kesimi dengesi açmazlarını beraberinde getirir. Mali demokrasi üzerindeki risk; seçmenler tarafından cari dönemdeki meşruiyeti tanınıp yürütme gücüne devredilmiş karar ve harcamaların, geçmiş dönemin kanuni kısıtlamalarıyla baskılanmasıdır. Mahkum

açmazı; partilerin gelecek seçimleri kaybedecekleri ihtimaline göre hareket edip kamu açıklarını yapısal reformlara yönelmeden yalnızca harcama kısıntısı veya vergi zamlarıyla konsolide etmeleri durumudur. Kamu dengesi açmazı; iktidarın temel programlarda reform yapmak, alternatif politikalara yönelmek veya ihtiyati faaliyetler uygulamak için vazgeçmesi gereken diğer alternatiflerin sosyal ve ekonomik maliyetlerinin halka izahındaki güçlüktür (Steuerle, 2012: 148-149). Buradan çıkan sonuç; kapsayıcı büyümede kamuya düşenin ilk önce ilkesel olarak siyasal etkinliği devletin etkinliğini baskılamayacak şekilde konumlaması gereğidir. Sonrasında kamusal gelir ve giderler devlet etkinliğini sosyoekonomik etkinliğe dönüştürmeyi amaçlayıp büyümeyi kapsayıcı kılabilirler.

Konuyu biraz daraltırsak, kamusal dinamiklerle kapsayıcı büyüme dinamiklerini uyumlu kılacak koşullar ön plana çıkar. Brys vd. bu dinamikleri vergi sistemine organizasyonel olarak doğrudan bağlı olan ve organizasyonel olarak bağlı olmayıp da sadece vergi sistemine girdi teşkil eden kontrol edilemez nitelikli bağımsız etkenler üzerinden inceler. Buradaki bağımsız etkenler müdahale ile değiştirilemeyecek ancak vergi sistemi şekillendirilirken dikkate alınması zorunlu değişkenlerdir. Vergi yönetiminde icrai basitlik, öngörülebilirlik ve uluslararası mevzuata uyum ülkenin entegrasyon derecesiyle beraber ona mali rekabet avantajı da sağlar. Kapsayıcılığa pozitif katılan mali fedaralizasyon ise merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yarattığı rekabetle denge unsuru olarak öne çıkar. Vergi oranlarındaki değişime karşı, bireylerin zaman ve gelir tercihlerine göre takındıkları tutum yani davranışsal tepkiler de burada önem taşır. Örneğin bireyin çalışmayı işsizlik maaşına tercihi, işverenin yüksek vergi oranı karşısında kayıt dışına kayması veya ölçek küçültmesi bu kategoridedir. Diğer taraftan birde kapsayıcılığı vergi sisteminden bağımsız, ekonominin kendi dokusuyla vergi sistemi arasındaki organik ilişkiyle etkileyen

parametreler vardır. Bu değişkenlerin başında emek-sermaye yoğunluk-getiri dengesi, gelir dağılımı, verimlilik düzeyleri, işsizlik/istihdam verileri, çeşitli demografik göstergeler vb.'den oluşan ekonomik yapı göstergeleri gelir. Ekonomik yapı göstergelerine ek olarak ülkelerin başlangıç koşullarındaki eşitsizlik veya gelişmişlik dereceleri, ülke para akımlarının bağ dereceleri, kayıt-dışılığın belirleyicileri, gelirin yeniden dağılımında öne çıkan sosyal tercihler, telafi/tazmin mekanizmalarının işlerliği ve son olarak da zaman tercihleri vergisel kapsayıcılığı etkilerler (Bryson vd., 2016: 42).

3.1.5. Kurumsal Kapsayıcılık

Kurumlar ile kapsamlı büyüme arasındaki ilişki piyasalar, yönetim ve politik uzlaşılardan üzerinden incelenirken kurumların kapsayıcılığı aslında bizlere kapsayıcı büyümenin ekonomi politliğini verir. Savaş sonrası dönemin ana akım piyasa politikaları beş kuşağa ayrılır. Birinci kuşak politikalar birikimi, ikinci kuşak politikalar inovasyon ve teknoloji transferini, üçüncü kuşak politikalar makroekonomik istikrarı ve dördüncü kuşak politikalar üretim faktörlerinin etkin dağılımını hedeflerken yeni kuşak politikalar ekonomik gelişmeyi politik istikrar ve sosyal içermeyle güçlendirmeyi amaçlar. Bu nedenle piyasa ile kurumların kesiştiği noktada kapsayıcı büyümenin sürdürülebilirliği vardır. Sürdürülebilirlik tedarik zinciri ve kalite yönetiminde iyileştirme yaratan sektörel dönüşüm ve inovatif sektörlerin tesisiyle ilişkilidir. Mülkiyet hakları belirli bir varlık ile neyin, nasıl ve kim tarafından yapılabileceğinin sınırlarını çizen kurumlardır. Çünkü sosyal veya ekonomik düzeni tesis eden kurallar da “kurum”dur. Bu bağlamda örneğin vergilendirme, borçlanma veya finansman esaslarını belirleyen kural formundaki kurumlar birleşerek real kurumları inşa ederler. Siyasal, ekonomik ve sosyal organizasyonlar bu kurumsallaşmış kurallara bağlı hareket eder, büyür, gelişir, küçülür veya atılırlar. Kurumların kapsayıcılığı piyasaların gelişimini bu döngüyle etkiler. Bu kümülatif kurumsal

hafıza ve gücün etkisiyle de farklı ülkelerin farklı sektörlerde görece üstünlükleri oluşur (Khan, 2012: 16-21). Kurumların kapsayıcılığını etkileyen bir diğer konu da yönetişimdir. Kurumlar hem ülkelerin yönetim derecelerini hem de piyasa başarı veya başarısızlıklarını belirler. Bu nedenle mülkiyet hakları iyi tanımlandığı takdirde zaman tercihleri, transfer maliyetleri ve yatırımlar da pozitif etkilenir. Ancak varlık kullanım biçimleri ve sosyal örgütlenme ağı hızla gelenekselden yeni resmîye doğru dönüşürken nasıl bir yönetişimsel önceliğin seçileceği en temel meseledir. Khan bu döngü içerisinde “rant” kavramına atıfta bulunur. Buna göre kapsayıcı büyüme için gerek kurumların gerekse yönetim biçimini şekillendiren devletin esas meselesi ulusal ve uluslar üstü rantların başarılı yönetimidir. Eğer devlet akıllı bu döngüde isabetli politik kararlar alırsa yeniden dağıtım mekanizmasını lehine çevirip kapsayıcı bir büyüme temin eder. Doğu Asya ülkelerinin 1970’li yıllarda yaşadıkları hızlı kalkınma süreci de aslında budur (Khan, 2012: 22-25). “Siyasi uzlaşıl” kurumlar ve kapsayıcı büyüme üzerinde etkili olan son değişkendir. Gücün dağılımını belirleyen temel fonksiyonda sosyal düzen kurumları, kurumlar siyasi uzlaşıl, siyasi uzlaşıl ise büyümenin kapsayıcılığını belirleyen ekopolitik etkenlerdir. Güç hakimiyeti bir organizasyonun pek çok farklı özelliğinin bir fonksiyonudur. Bir organizasyonun kendi faaliyet alanını muhafaza edecek ekonomik yeterliliği, rekabetçi organizasyonlarla maliyet paylaşılabilirliği, çatışma zamanlarında maliyet paylaşımını paydaşlar ile mobilize edebilirliliği, üyelerinin bağlılığını korumak veya dengelemek için ideolojileri mobilize edebilirliliği gibi bir takım değerler manzumesi organizasyonel gücün en bilinen belirleyicileridir. Yani siyasi uzlaşıl; sosyal düzenin makro politik ekonomisini anlatır. Siyasi uzlaşıl kurumların yeniden üretilebilir kombinasyonlarından oluşan kurumsal bir yapıdır. Siyasi uzlaşılın sürdürülebilir olması için sosyoekonomik gelişimi olumlu etkileyen formal ve informal kuralların, kurumlar arasındaki

güç dağılımı aracılığıyla türetilmesi gerekir (Khan, 2012: 25-28). Khan kurumlar ve yönetim kavramlarını “siyasi uzlaş” üzerinden yakınsar. Örneğin Doğu Asya ülkeleri 1970’lerde hızla büyüyüp kalkınırken onları taklit eden diğer ülkeler başarısız olmuştur. Çünkü örneğin Fransa veya Birleşik Krallığın kurumsal, yönetim dokuları geçmişten gelen kolonyal damarla beslendiğinden Doğu Asya ülkelerinden tamamen farklılaşmıştır. Burası Khan’ın kurumsal analizi farklılaştırıp büyümenin kapsayıcılığıyla ilişkilendirdiği yerdir. Klasik kurumsal analizler formel ve informal kurumların ekonomik etkilerinin ölçümüyle sonlanır. Ancak konu büyümenin kapsayıcılığıysa önce bu kurumsal tespitlerin yapılması, sonra bu tespitlerin gelir dağılımı ve makro politik konjonktür değişkenleriyle birlikte incelenip kapsayıcılık etkilerinin veya bir başka ifadeyle gelişmelerinin filitrelenmesi gerekir. Makro politik konjonktür kurumlar üstü bir yapı olduğundan siyasi, sosyal ve politik atmosfere bağımlıdır. İktidar partisinden, muhalefet partisine, diğer siyasi parti ve organizasyonlardan, sivil toplum örgütlerine kadar geniş bir yelpazeyi içinde barındıran makro politik yapı, hem bir ülkenin iç dengesini hem de küresel denge içindeki özgül ağırlığını yansıtır. Bir ülkenin formel-informel kurumlarının icrai gücü böyle şekillendiğinden benzer kurumsal dokudaki

iki ülke makro politik farklılıklar nedeniyle zıt kutuplara da savrulabilir (Khan, 2012: 29)

Tablo 2 siyasi temsiliyet içinde siyasal organizasyonları, sosyal temsiliyet içinde sivil toplum örgütlerini, ilaveten baskı ve çıkar gruplarını ve tüm bunlar arasındaki güç dağılımının büyümenin kapsayıcılığıyla ilişkisini yansıtır. Tablodaki yatay dağılım uzlaş dışı organizasyonların, dikey dağılım ise uzlaş içi organizasyonların güç dağılımıyla, politik uzlaş ortamında yarattığı etkiyi özetler. Yatay dağılıma göre uzlaş dışı organizasyonlar zayıf olursa iktidardaki güç kendisini güvende hissederek uzun vadeli ekonomik planlamalara odaklanabilir ve tersi durum içinse tersi geçerli olacaktır. Diğer taraftan eğer uzlaş içindeki alt bileşenler zayıf özellikteyse iktidar muhalefetle karşılaşmadığından icrai kabiliyeti yükselir veya tersi durumda tersi geçerli olur. Gelişme yolundaki ülkelerde kalkınmacı ivmeyi yakalamak için ideal ortamın “potansiyel kalkınmacı uzlaş”yken gelişmiş ülkelerde “rekabetçi katılım”ın normal dengeyi koruduğu tablodan da görülür. Birer anomaliye işaret eden “dominant parti” ve “otoriter koalisyon” ortamları ise büyümenin kapsayıcılığını olumsuz etkiler. Son söz olarak ülkelerin “siyasi uzlaş” değerlemelerinin “kapsayıcı büyüme”nin önemli ekopolitik bileşeni olduğu unutulmamalıdır.

Tablo 2: Kapsayıcı Büyümenin Ekonomi Politikası

Alt Organizasyonlar		Gücün Yatay Dağılımı		
		Koalisyon-İçinden Koalisyon-Dışına		
		ZAYIF	Koalisyon Dışı Organizasyonlar	GÜÇLÜ
		Uzun Vadeli	Koalisyonun Zaman Tercih	Kısa Vadeli
Gücün Dikey Dağılımı: Koalisyon-İç	ZAYIF	Potansiyel Kalkınmacı Koalisyon: koalisyon dışı güçlerden gelen düşük yoğunluklu muhalefet, iktidar güçlerine istikrar ve uzun vadeli zaman tercihi imkanı verirken, güçsüz alt kademe organizasyonlar da icra gücünü destekler. Örnek: kalkınmacı devlet modelinin tesisinde 1960'lar Güney Kore'si.	Otoriter Koalisyon: başlarda icrai uygulama güçlü görüntü verse de sürdürülebilirlik koalisyon-İç ve koalisyon-dışı güçlerin temsiliyetine bağlıdır. Ayrıca güçlü muhalefet, alt kademe organizasyonlarla militer yönetimlerin pazarlık güçlerini artırır. Örnek: 1960'lar Pakistanı, 1980-1990'lar Hindistanı.	
	GÜÇLÜ	Dominant Parti: içerilen organizasyon sayısı arttıkça uzun vadeli zaman tercihi imkanı da yükselir. Alt kademe organizasyonların dahli icrai yeterliği zayıflatırken tatmin olmayan koalisyon destekçileri ayrılmaya başlarsa koalisyon-dışı fraksiyonlar güçlenir. Örnek: 1950-1960'lardaki Hindistan Kongre Yönetimi, 2001-2006 Tayland'daki Thaksin Shinawatra Yönetimi, Tanzanya'da 1995'ten bu yana her beş yılda bir yapılan seçimlerde iktidar olan Chama Cha Mapinduzi-CCM Parti Yönetimi, 1977'den bu yana Batı Bengal'de iktidarda olan Hindistan Komünist Parti-CPM Yönetimi.	Rekabetçi Katılım: iktidardaki koalisyon kısa vadeli zaman tercihi ve zayıf icra gücüne sahiptir. Birçok güçlü organizasyon koalisyonun dışındadır. Sahip olunan istikrar, iktidar ve iktidar-dışı güçlerin koalisyonunda kredibilitelerini arttıran formal-informel anlaşmalara imkan tanır. Örnek olarak; 1980'ler sonrası Bangladeş ve Hindistan, 1980-1990'larda Tayland.	

Kaynak: Mushtaq H. Khan, "The Political Economy of Inclusive Growth", pp. 15-53, edited by Luiz de Mello and Mark A. Dutz, **Promoting Inclusive Growth: Challenges and Policies**, OECD Publishing, 2012, p. 31'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

3.1.6. Entegrasyon

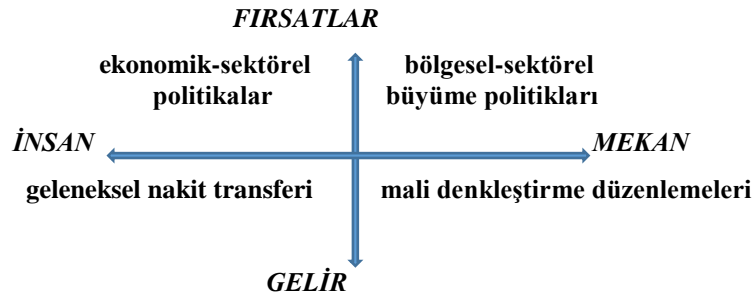
Literatürde çok çeşitli "entegrasyon" tanımı olsada "kapsayıcı büyüme"nin sığ veya derin entegrasyon ile ulusal, bölgesel ve küresel entegrasyon ayrımlarıyla ilişkili olduğu görülür. B. Balassa ekonomik entegrasyona bir bütünün parçalarının bir araya getirilmesi şeklinde bakarken Gunnar Myrdal'a atıfla iktisadi faaliyette bulunanlar arasındaki ekonomik ve sosyal bariyerlerin yıkılmasını kapsayan sürecin tümünün entegrasyonu tanımladığını söyler (Balassa, 1961: 1-2). Sığ entegrasyon dış ticarete işbirliğinin boyutlarını ifade ederken derin entegrasyon bunun yanında ortak kurum ve kurallar bütünüyle perçinlenen entegrasyondur. Sığ entegrasyonda üye ülkeleri bağlayıcı ortak kurallar bütünü yokken derin entegrasyonda üye ülkeleri bağlayıp eşleyen ortak ekonomik kurallar vardır (İçke, 2009: 24) Ulusal, bölgesel ve küresel entegrasyon hareketlerinde ise bunlara ek olarak coğrafi sınırlar ile koşulların değerlemesini de ele

alınır (İçke, 2009: 26-27). Kapsayıcı entegrasyon çalışmalarında da konuya bu açıdan yaklaşılır. Örneğin Ryan Higgitt kapsayıcı büyüme ile Güney-Güney Birliğini ele aldığı çalışmasında kolonyal dönemin arkasından gelen kayıp çağa dikkate çeker. Burada kültürel kodlamalara atıfta bulunan Higgitt, Washington Uzlaşısının en büyük eksiğinin bunu dikkate almamak olduğunu söyler. Yani entegrasyonu finans ayağından temine gayret eden bu türden çabaların başarısızlık nedenleri eksik kültürel kodların entegrasyonu kapsayıcı kılmayıdır. Higgitt'in "Fikirlerimizde yanılıyor olabiliriz; görmek ve bilmek için pek çok farklı yol vardır" cümlesi büyüme mekanikli eski reçeteler ile kapsayıcı büyümenin "entegrasyon"a bakış farkını özetler. Geniş anlamıyla heterojen entegrasyon veya heterojenite kapsayıcı büyüme anlayışın göre yıkıcı değil yapıcıdır. Çünkü normatif ve moral değerlerle beslenir (Higgitt, 2013).

Şekil 3 OECD'nin "kapsayıcı büyüme matrisi" olarak tanımladığı ilişkiler ağıdır. Bu matris insan, mekan, fırsat ve gelir etkilerini kendi iç döngüleriyle yansıtır. Higgitt'e benzer şekilde OECD de kapsayıcı büyüme içinde entegrasyonu yeniden tanımlar. Şekil kapsayıcı entegrasyon için gerekli minimal esasları tanımlar. Özetlersek ekonomik, sektörel olarak farklılaşan politikalar bireyler için yeni fırsatlar yaratacağından kapsayıcılığı destekler ancak bu konunun bir de coğrafi ayağı vardır. İmkanlara veya fırsatlara erişimde entegrasyon yani kapsayıcılık için hem sektörel hem bölgesel büyüme politikaları eşgüdümlü olmalıdır. Yine

coğrafyanın doğası gereği kendiliğinden beliren veya yansıtılan her türlü (gelir-gider) farklılıkları vardır. Kapsayıcı entegrasyon bunu da dikkate alıp mali denkleştirme düzenlemelerini gündeminde korumalıdır. Bunun yanında gelirin insan doğasından kaynaklanan boyutu da unutulmayıp ihtiyaç sahiplerine, örneğin sosyal güvenlik transferleri gibi klasik şekillerde, pozitif gelir yansıtılmalıdır. Özetle kapsayıcı büyümenin "entegrasyon" boyutunda dezavantajlı kesimin hem fırsatlara erişim hem de gelir yaratma sürecine katılımı önündeki sorunlar veya açmazlar insan-mekan ilişkisi üzerinden okunup reçetelendirilir.

Şekil 3: Kapsayıcı Büyüme Matrisi

Kaynak: OECD, "All on Board: Making Inclusive Growth Happen", OECD Publishing, 2014, p. 139.

3.2. Yeni Parametreler ve Potansiyel Sapmalar

Tüm bunlara ek olarak bugüne kadar kapsayıcı büyüme çalışmalarında ele alınmamış ancak özelde bir ülkenin fertleri, geneldeyse ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarını ve sosyal adaleti etkileme potansiyeli olan bazı etkenleri "kapsayıcı büyüme" yaklaşımının dışında tutmamak gereklidir. Konu üzerine henüz yerleşik bir literatür bulunmasa da son dönemde yükselişe geçen "temel gelir" ve "sanal parasal sistem bütünleri" etkenleri de potansiyel gelir etkileri üzerinden özenle incelenmelidir.

3.2.1. Evrensel Temel Gelir

Evrensel temel gelir yaklaşımı tartışmaları yüksek sesle silikon vadisi temsilcileriyle duyurmuş olsa da ilk evrensel gelir taslağı

1700'lü yıllarda düşünceleriyle Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransız Devrimini etkilediği kabul edilen Thomas Paine tarafından kaleme alınmıştır. Paine vatan toprağında her bir vatandaşın verasetinin olduğunu, modern devlet mülki sistemi yeniden tanzim etse de her bir vatandaşın yaşadığı toprağı vatan kılması nedeniyle devletin vatandaşlarına belirli bir desteği sağlanması gerektiğini savunur. Ona göre bu destek bir hayır değil hak, ihsan değil adaleti tesis edici bir araçtır. Bu yaklaşım Fransız Devrimi sıralarında, Amerikan iç savaşı öncesinde vatandaş-devlet ilişkisi üzerine yaşanan tartışmaları yansıttığından önemlidir (Paine, 1795: 10-14). Evrensel temel gelir; küresel olarak bireylere belirli bir gelirin koşulsuz olarak garanti edilmesidir. "Evrensel gelir" değil de "evrensel 'temel' gelir" olarak anılmasının nedeni gelir sahiplerinin zaten erişimi

olduğu sağlık, eğitim, sigorta gibi temel hizmetleri vurgulamasıyken “temel gelir” değil de “evrensel temel gelir” olmasının nedeni günlük geliri 1 \$’ın altında olan kesimi dikkate almaktır. Ulusal “temel gelir” yaklaşımlarıyla “evrensel temel gelir” yaklaşımlarının aynı düşünceden beslenen ölçekleri farklı kabullerdir (Global Basic Income Foundation, 2017) Kapsayıcılık açısından “temel gelir” yaklaşımı sosyal refah fonksiyonu üzerinden koşulsuz etki gücü taşır. Ancak bu etkinin yönü ve derecesi iyi ölçülmelidir. Bugüne kadar “evrensel temel gelir” yaklaşımı sınırlı bir zümrece desteklense de “ulusal temel gelir” ödemeleri pek çok ülkede karşılık bulmuştur. Örneğin Finlandiya Sosyal Güvenlik Kurumu 2015 yılı sonunda 2000 kişiyi kapsayan pilot evrensel temel gelir desteği projesinde rastlantısal seçilen 25-58 yaş arası 2000 kişiye aylık olarak düzenli, koşulsuz, nakit 560 Euro gelir ödemesine başlamış ve çalışmanın sosyoekonomik çıktılarını 2019’da kamuoyuyla paylaşılacağını duyurmuştur (Kela, 2018a; 2018b; 2018c). Kanada federal Ontario Hükümeti de 2017’de Hamilton, Brantford, Brant County, Lindsay, Thunder Bay’in alt mahallelerinde rastlantısal seçilen 18-64 yaş arası “düşük gelirli” bireylere mevcut gelirlerinin yüzde ellisini aşmayan oranda temel gelir desteğini içeren üç yıllık pilot uygulamaya yıllık yaklaşık 17.000 Dolarlık destekle başlayıp ölçme-değerlendirme sonuçlarının proje bitimini takiben paylaşılacağını duyurmuştur (Government of Ontario, 2018). Avrupa perspektifinden bakılınca Hollanda’nın diğer AB üyelerinden ayrışması dikkat çekicidir. 2017’de Hollanda Belediyelerince Birliğin Sosyal Politikalar Desteklerinden faydalanılarak başlatılıp süregelen 30 aylık pilot proje Avrupa Konseyi’nin merceği altındadır (Waveren, 2017). Hollanda özelinde başlatılan proje çıktılarının Birlik içi sosyoekonomik politikaların yönetiminde değerlendirileceği muhtemel olmakla birlikte Türkiye ve dünya ülkelerinin “temel gelir” konusunu ulusal bazda gelir, küresel bazda ise servetin yeniden dağılımı açısından mikro-makro dengesi üzerinden yorumlaması

gerekmektedir. Evrensel gelirle ilgili paylaşılabilir en şaşırtıcı yaklaşım genişçe sosyal demokrat kesim tarafından pek de sevilmeyen Milton Friedman’ın konuya getirdiği isabetli, tutarlı ve insani yaklaşımdır. Friedman “Kapitalizm ve Özgürlük” kitabının final öncesi son bölümünü yoksullukla mücadeleye ayırıp son bölümünde de insanın hizmetinde olan ekonomik yorumuyla adeta kendisi üzerinden yürütülen aşırı piyasa yorumlarına cevap vermektedir.

Friedman artan yoksullukla mücadele etmek için “negatif vergi” olarak tanımladığı devlet ödemesini önerir. Örneğin kişinin vergi edilebilir geliri federal kanunla tanınan vergi muafiyeti ve kesintilerin toplamının altında kalıyorsa kişi aradaki farkın yüzde ellisi oranında devlet ödemesi yani “negatif vergi” alabilir. Bu yoksul desteğidir çünkü tamamen gelir merkezlidir. Burada bazı vatandaşlardan diğer bazılarına gönüllü olarak sübvansiyon sağlaması beklendiğinden “politik huzursuzluk” gibi bir maliyetle karşılaşılrsa da yoksul kesimin “oy” gücüyle diğer kesimin sorumluluklarının suistimal edilmeden dengelenmesi güç değildir. Çünkü aslında yapılacak olan mevcut devlet desteği modelinin değiştirilmesidir, miktarının değil (Friedman, 1962: 158-159). Friedman hümanist ve egaliteryan* görüşün farkına da vurgu yapıp bir organizmanın aynı anda ikisi olamayacağını söyler. İktisaden liberal bakışın bir yandan hakların eşitliğiyle imkanların eşitliğini diğer taraftan da maddesel eşitlikle neticenin (sonürünün ki bu niteliksel boyutu içerir) eşitliği arasındaki ayrımı netleştirmesi gerektiğine vurgu yapar. Yani yoksullukla mücadelede yapılması gereken bu türden bir ödemeyle yoksul kesimin imkanlarının ve neticenin eşitliğinin teminidir. Çünkü her ikisinde aslında bizlere

* Egaliteryanizm bireylerin eşit değer ve saygınlığa sahip oldukları vurgusundan yola çıkarak, sosyal adaletin tesisinde siyasi erkin dağıtıcı rolünü sorgular. Koşulsuz yorum; sosyal adalet bağlamında etnisite, inanç, gelir düzeyi, sosyal statü vb. tüm unsurları dışlarken, koşullu yorumda; kademeli geçişler için seçim esnekliği bulunur.

piyasanın kusurlu yanlarını gösterir (Friedman, 1962: 160). Belki de ABD 1970’lerde Friedman’ın da eleştirdiği savaş maliyetlerini yüklenip yalnızca tarımsal desteklere yönelen politikayı tercih etmektense Friedmancı yoksulluk yardımlarını benimsemiş olsaydı Friedman’ın vurgu yaptığı fakir yaratarak zengin türeten bir sistem yerine 2000’lerde özgürlüğü insani boyutuyla tanımlayan insan dostu piyasalara ulaşılabilirdi.

3.2.2. Sanal Para Birim, Sözleşme ve Sistemleri

Sanal para birimleri resmi para birimlerinin, merkez bankalarının ve konvansiyonel finans kuruluşlarının sistem üzerindeki dominant rollerini sorgular, sistemdeki işlem maliyetlerini boşlukları doldurarak düşürmeyi amaçlar. Merkezi, merkezi olmayan ve hibrid şeklinde üçe ayrılan bu tür teknolojiler devlet veya finansal kurumların yüklendiği “güvenilir üçüncü parti” rolün talibidir. Sistemin gayesi aynı karşılığı olmayan nakdi değer üretiminin önüne geçmek olsa da bu sistem de kendi içerisinde kara para aklama, terörizmin finansmanı, vergi kaçakçılığı vb. kanun dışı olumsuzluklara kapı aralar (He vd., 2016: 6). İlk sanal para birimi Bitcoin, ondan sonra geliştirilen tüm sanal para birimleri ‘altcoin’ ve 2018 itibarıyla yaklaşık 900 sanal/kripto para birimi bulunur. “Blockchain” yani “kayıt zinciri” bütün sanal para işlemlerinin kronolojik olarak halka açık kayıtdır (Bitcoin, 2018). Block (kayıt); blockchain’in bazı veya bütün transfer kayıtlarını yansıtan “cari” kısmıdır. Klasik bankacılık sistemine benzetirsek blockchain tüm bankacılık transferlerinin dökümüyken blocklar bireysel hesap özetleridir (Medici, 2018). Akıllı sözleşme ise alıcıyla satıcı arasında doğrudan kod formunda yazılıp blockchain ağı üzerinden kendiliğinden uygulamaya giren anlaşmadır. Bu kod sayesinde sadece güvenilir transferlere izin vererek dışsal bir yaptırım mekanizması, yasal mevzuat veya merkezi otoriteye ihtiyaç kalmaksızın sözleşme ve gereklerinin anonim partiler arasında işlenmesi sağlanır (Investopedia, 2018).

Örneğin özel bir finans kurumu kendi bankacılık faaliyetleriyle uyumlu bir akıllı sözleşme türü olan “sır vermeyen aralıklı tanıtma” uygulamasını kendi sanal para birimi ile işlemleyen bir uygulamayla sisteme entegre etmiştir. Aslında ‘sır vermeyen tanıtma’ kavramı ilk olarak 1980’li yıllarda nükleer silahların kontrolü için geliştirilen askeri kökenli ancak uluslararası ilişkiler literatüründe bilinen bir terimdir (Goldwasser, 1989: 186-208). Burada aracı kurum blockchain üzerinden işlem yapan müşterilerine üçüncü parti sıfatıyla onay izni veren yüklenici konumuna geçmiş (Koens vd., 2018); kullanıcılara kendilerine ait gizli bir kod numarasının belirli bir aralıkta tanımlandığını ispatlama imkanı vermiştir. Örneğin, bir mortgage adayı, maaşının gerekli limitler arasında olduğu bilgisini net ücret düzeyini paylaşmadan ispatlayabilir. Benzer şekilde kredilendirme süreci de bu döngüde yer alır (ING, 2018a). Aynı kurum enerji ticaretine de kurduğu platform aracılığıyla bir blockchain çözümü sunup tüm fiziki yatırım araçlarını burada buluşturmuştur. Kamuoyuyla paylaşılan ilk bilgilere göre işlem Afrika’dan Çin’e uzanan ham petrol ticaretinde uygulanırken bu süre zarfında petrol kargosu üç kez satılıp faturalanmıştır. Süreç aynen normal şartlarda ilerlediği gibi tamamlanırken tüm tüccar, banka, aracı ve yatırımcılar bu kez platform üzerinden, dijital ortamda görev ve yetki devirlerini ifa etmiştir. Böylece verimlilik artmış, işlem maliyetleri düşmüş, evrakta sahtecilik zorlaşmış ve en önemlisi varlıklar ilk kez dijitalize olmuştur (ING, 2018b). Akıllı işletim sistemi platformları; tüm akıllı sözleşmelerin bir işletim sistemiyle entegrasyonunu sağlayan uygulamalardır. Görüldüğü gibi akıllı sözleşmeler ile sanal para sistemleri mikro, makro ve global ölçekte rahatlıkla kişiselleştirilme potansiyeli taşımaktadır. Ancak bu tür sistemlerin rekabet koşullarını yeniden tanımladıkları, yapıcı olabileceği gibi yıkıcı etkileri de barındırdıkları unutulmamalıdır. Bu etkiler kapsayıcı büyüme için önemlidir. Buradaki tehlike aynı-nakdi dengesini gözetse de sistemin büyük ölçekli sermayeye manupulatif

hareket kabiliyeti tanıyıp yüksek arbitraj gelirlerine fırsat yaratmasıdır. Diğer taraftan olumlu açıdan bakılırsa sistemin bütününe paradan para türeten sermaye hareketlerine en azından şimdilik imkan tanımazlığıdır. Bir bütün olarak bakılırsa böyle bir ortamda büyük ölçekli şirket birleşmelerinin akıllı sözleşmelerle hızlanması, münferiten hızlıca sanal ve real piyasalar arasında geçiş politikasını benimsemeleri ve buna bağlı olarak da yalnızca belirli bir zümrenin, gelişmişlik avantajıyla yüksek oranlı faaliyet dışı karlara ulaşması ihtimali belirir. Bu da gelir adaletini iyileştiren değil tam tersi durumdur. Başlarda adeta “balon ekonomisi” unsurları muamelesi gören bu yeni nesil uygulamaların zaman içerisinde gelişip dönüştürerek ilerledikleri, günümüzde Wall Street dostu uygulamalar şeklinde pazarlanmaya başladıkları, ekonomide birer “teknoloji rantı” veyahut rekabet avantajı unsuru olarak var oldukları gerçeği ihmal edilmemelidir. Bir ekonomik aktivitenin unsuru olan tüm iktisadi oyuncuların bu türden yeni nesil teknolojilerin parçası olması nedeniyle sistem bütünü “kapsayıcı büyüme”nin ‘süreç’ boyutuyla uyumludur.

4. SONUÇ

Büyüme ve kalkınma ilişkisi içsel büyüme teorilerine kadar birbirinden keskin hatlarla ayrılmış, Solow tipi neoklasik modeller zaten doğrudan büyüme muhasebesi tekniğini kullandıklarından iki kavram arasındaki bağ kendiliğinden yok hükmüne geçmiş, içsel modeller ise kalkınma unsurlarını toplulaştırılmış olarak değerlendiklerinden kalkınmaya yalnızca kavramsal atıfta bulunmuş ve nedensellik ilişkisi büyümeden kalkınmaya doğru dalgalı bir yapıda değerlendirilmiştir.

Dezavantajları gidermeye odaklı kapsayıcı büyüme yorumu ise çift yönlü nedensellik ve gelişim çizgisine sahip melez bir yaklaşım olarak diğer teorilerden farklılaşır. Kapsayıcı büyüme; çeşitli büyüme senaryolarının arasından bir alt küme üzerine odaklanan politika bütünü olduğundan buradaki esas amaç kapsayıcı

olan senaryo ile olmayanın ayırt edilmesidir. Büyüme kapsayıcı kılan unsurların tespitinde kavramsal olarak yoksul-yanlısı büyümenin gözlenmesi önem taşısa da kapsayıcı büyümede kullanılan çıpa, gelir dağılımı ölçümü değil de büyümenin kısıtları önündeki engellerin halli ile büyümenin hızı ve motifi arasındaki sağlıklı ilişkidir. Özetle yoksulluğun görece tanımında amaç yoksulluk sınırının altındaki kesimin gelirini yükseltmekten kapsayıcı büyümede amaç yoksulluk sınırındaki gruplardan üst gelir grubuna kadar toplumun tüm gelir gruplarının büyüme sürecinden sağladıkları faydayı, fayda paylaşımını ve katılımı arttırmaktır.

Bugüne kadar kapsayıcı büyüme üzerine yapılan çalışmalarda yakınsama derecelerinin, emek piyasası ve gelir dağılımının, kapsayıcı finans uygulamalarının, kamu maliyesinin, kurumsal kapsayıcılığın ve entegrasyon hareketlerinin gelişimlerinin kapsayıcılık üzerinden yorumlanıp incelendiği, bugüne kadar gelişen literatüre bağlı olarak bu temel altı bileşenin kapsayıcı büyümenin temel çipaları olarak öne çıktıkları görülür.

Mevcut bileşenlere ilave olarak bu çalışmada iki potansiyel değişken kapsayıcılık tartışmaları ekseninde incelenmiştir. İlk değişken olan “evrensel temel gelir yaklaşımı” gelir dağılımına doğrudan müdahaleci kamusal yapıyla öne çıkarken ikinci değişken “sanal para birim, sözleşme ve sistemleri” ise doğrudan piyasa mekanizması aracılığıyla gelir ve servetin yaratım ve dağılımında yarattığı sapma etkisiyle öne çıkarlar. Bu nedenle kapsayıcılık analizlerinin kamusal çözümlerinde ilk, piyasaya dönük çözümlerinde ise ikinci değişkenin ekonomik projeksiyonlara dahil edilmesi önemlidir.

Yoksulluk çözümlü kalkınma arayışlarına alternatif olan kapsayıcı yaklaşım gerek ulusal gerek küresel ölçüde yoksulluk, gelir ve servetin gelişimini görünür sermaye ve kısıtlar kadar, görünmez sermaye ve kısıtlar üzerinden de çözümlenmeye açık bir

yaklaşımıdır. Dolayısıyla finansal iktisadi bileşenler kadar sosyal, kültürel, kurumsal, jeo-politik koşullar ve ekonomik olduğu kadar siyasi veyahut askeri paktlar da büyüme sürecine olan katkı veyahut

kısıtlarıyla ele alınıp küresel gelişim içerisinde anlamlandırıldıkları ölçüde kapsayıcılık üzerine isabetli teşhis ve politika tercihleri oluşturulabilir.

KAYNAKÇA

1. Ali, I, Hwa Son, H. (2007). Measuring Inclusive Growth. Asian Development Review, Vol. 24, No(1), pp.11–31.
2. Barbier, Jean-Claude (2001). Welfare to Work Policies: The Current Challenges of Activation Policies. Centre d'études de l'emploi Document de Travail, No(11).
3. Barbier, Jean-Claude (2013). The Road to Social Europe: A Contemporary Approach to Political Cultures and Diversity in Europe. (Trans. Gruenheck Taponier, S.). New York: Routledge.
4. Balassa, Bela (1961). Towards a Theory of Economic Integration. Kyklos, Vol 14, Issue 1, pp. 1-17.
5. Barro, R.J., Sala I Martin, X. (1990). Economic Growth and Convergence across the United States. NBER Working Paper Series, No(3419).
6. Barro, R.J., Sala I Martin, X. (1991). Convergence across States and Regions. Brookings Papers on Economic Activity, Vol. 1991, No(1).
7. Bhalla, Sheila (2007). Inclusive Growth? Focus on Employment. Social Scientist, Vol. 35, No(7/8), 2007, pp. 24–43.
8. Biswas, Arindam (2016). Insight on the evolution and distinction of inclusive growth. **Development in Practice**, Volume 26, No 4.
9. Brys, B., Perret, S., Thomas, A., O'Reilly, P. (2016). Tax Design for Inclusive Economic Growth. OECD Taxation Working Papers, No. 26, Paris: OECD Publishing.
10. BITCOIN (2018). Erişim Tarihi: 15.02.2018, <https://Bitcoin.org/tr/kelime-haznesi#blok-zinciri>.
11. Chandrasekhar, C.P. (2007). Financial Policies. UN DESA National Development Strategies Policy Notes.
12. Chenery, H, C. Ahluwalia, D. Bell, Jolly, R. (1979). **Redistribution with Growth**, Published for the World Bank-Oxford University Press.
13. Friedman, Milton (1962). Capitalism and Freedom, Chicago: The University of Chicago Press.
14. Global Basic Income Foundation (2017). What is a global basic income?. Erişim Tarihi: 31.08.2017, <http://www.globalincome.org/English/Global-Basic-Income.html>.
15. Goldwasser, S., Micali, S., Rackof, C. (1989). The Knowledge Complexity of Interactive Proof-Systems. SIAM Journal on Computing, Vol. 18, No(1), pp. 186-208.
16. Government of Ontario (2018). Ontario's Basic Income Pilot: Studying the impact of a basic income. Erişim Tarihi: 17.03.2018, https://files.ontario.ca/170508_bi_brochure_eng_pg_by_pg_proof.pdf.
17. Gylfason, Thorvaldur (1999). Principles of Economic Growth, Oxford University Press.
18. Habito, Cielito F. (2009). Patterns of Inclusive Growth in Asia: Insights from an Enhanced GrowthPoverty Elasticity Analysis. ADBI Working Paper Series, No(145), Tokyo, Asian Development Bank Institute.
19. He, D., Habermeier, K., Leckow, R., Almeida, Y., Kashima, M. Kyriakos-

- Saad, N., Oura, H., Saadi Sedik, T., Stetsenko, N., Verdugo-Yepes, C. (2016). Virtual Currencies and Beyond: Initial Considerations. IMF Staff Discussion Note.
20. Higgitt, Ryan (2013). South-South Cooperation and Inclusive Growth. Internatioanl Policy Center for Inclusive Growth, One Pager, No(213).
21. Ianchovichina, E., Lundstrom, S., Garrido, L. (2009). What is Inclusive Growth. Erişim Tarihi: 26.02.2011, <http://siteresources.worldbank.org/INTDEBTDEPT/Resources/468980-1218567884549/WhatIsInclusiveGrowth20081230.pdf>.
22. Ianchovichina, E., Lundstrom, S. (2009). Inclusive Growth Analytics: Framework and Application. Policy Research Working Paper, No(4851), Washington, World Bank.
23. ING (2018a). ING launches Zero-Knowledge Range Proof solution, a major addition to blockchain technology. Erişim Tarihi: 16.02.2018, <https://www.ingwb.com/themes/blockchain-articles/ing-launches-major-addition-to-blockchain-technology>.
24. ING (2018b). Compelling results for blockchain oil-trade test ING and Société Générale. ING Insights, Erişim Tarihi: 16.02.2018, <https://www.ingwb.com/insights/news/2017/compelling-results-for-blockchain-oil-trade-test-ing-and-societe-generale>.
25. INVESTOPEDIA (2018). Smart Contracts. Erişim Tarihi: 15.02.2018, <https://www.investopedia.com/terms/s/smart-contracts.asp>.
26. İçke, Mehmet Akif (2009). Bölgesel Finansal Entegrasyon: Finansal Küreselleşmeye Bir Yanıt. İstanbul: Derin Yayınları.
27. Jessop, Bob (1993). Towards a Schumpeterian Workfare State? Preliminary Remarks on Post- Fordist Political Economy. *Studies in Political Economy*, No(40).
28. Kakwani, N., Khandker, S., Son, H.H. (2004). Pro-poor Growth: Concepts and Measurement with Country Case Studies. International Policy Centre for Inclusive Growth Working Paper, No(1), Brasília.
29. Kela (2018). Universal basic income options to be weighed. Erişim Tarihi: 17.03.2018, http://www.kela.fi/web/en/press-releases/-/asset_publisher/LgL2IQBbkg98/content/universal-basic-income-options-to-be-weighed.
30. Kela (2018). Objectives and implementation of the Basic Income Experiment. Erişim Tarihi: 17.03.2018, <http://www.kela.fi/web/en/basic-income-objectives-and-implementation>,
31. Kela (2018). The Basic Income Experiment will continue for another year – Analysis of the effects will begin in 2019. Erişim Tarihi: 17.03.2018, <http://www.kela.fi/web/en/-/the-basic-income-experiment-will-continue-for-another-year-analysis-of-the-effects-will-begin-in-2019>.
32. Khan, Mushtaq (2012). The Political Economy of Inclusive Growth. , pp. 15-53, In de Mello, L., Dutz, M.A. (eds), *Promoting Inclusive Growth: Challenges and Policies*, (pp. 15-53), OECD Publishing.
33. Klasen, S. (2010). Measuring and Monitoring Inclusive Growth: Multiple Definitions, Open Questions, and Some Constructive Proposals. ADB Sustainable Development Working Paper Series, No(12), Philippines, Asian Development Bank.
34. Koenig, T., Ramaekers, C., van Wijk, C. (2017). Efficient Zero-Knowledge Range Proofs in Ethereum. ING-Zero Knowledge Range Proof White Paper,

- Erişim Tarihi: 16.02.2018, <https://www.ingwb.com/media/2122048/zero-knowledge-range-proof-whitepaper.pdf>.
35. Maupin, Julie (2017). The G20 countries should engage with blockchain technologies to build an inclusive, transparent, and accountable digital economy for all. Economics Discussion Paper, No(2017-48) Erişim Tarihi: 17.03.2018, <http://www.economics-ejournal.org/economics/discussionpapers/2017-48/file>.
 36. McKinley, Terry (2007). Pro-Poor Growth: Though a Contested Marriage, Still a Premature Divorce. UN-International Poverty Center, One Pager, No(45).
 37. McKinley, Terry (2010). Inclusive Growth Criteria and Indicators: An Inclusive Growth Index for Diagnosis of Country Progress. ADB Sustainable Development Working Paper Series, No(14), Philippines, Asian Development Bank.
 38. MEDICI (2018). Know more about Blockchain: Overview, Technology, Application Areas and Use Cases. Erişim Tarihi: 15.02.2018, <https://gomedici.com/an-overview-of-blockchain-technology/>.
 39. Kakwani, N., Pernia E. (2000). What is Pro-Poor Growth?, Asian Development Review.
 40. OECD. Inclusive Growth. Erişim Tarihi: 27.02.2018, <http://www.oecd.org/inclusive-growth/>.
 41. Saad-Filho, Alfredo (2010). Growth, Poverty and Inequality: From Washington Consensus to Inclusive Growth. Economic and Social Affairs: UNDP DESA Working Papers, No. 100.
 42. Paine, Thomas (1795). Agrarian Justice, Digital edition 1999, Erişim Tarihi: 29.08.2017, www.grundskyld.dk.
 43. Rauniyar, G., Kanbur, R. (2010). Inclusive Development: Two Papers on Conceptualization, Application, and the ADB Perspective. Philippines, Asian Development Bank.
 44. Ravallion, Martin (2004). 'Pro-Poor Growth: A Primer'. World Bank Research Working Paper No: 3242.
 45. Romer, Paul M. (1986). Increasing Returns and Long-Run Growth. The Journal of Political Economy, Vol. 94, No(5), pp. 1002-1037.
 46. Romer, Paul M. (1994). The Origins of Endogenous Growth. The Journal of Economic Perspectives, Vol. 8, No(1), pp. 3-22.
 47. Samans, R., Blanke, J., Drzeniek Hanouz, M., Corrigan, G. (2017). The Inclusive Growth and Development Report, Geneva, World Economic Forum.
 48. Sen, Kunal (2010). Towards Inclusive Financial Development for Achieving the MDGs in Asia and the Pacific. MPDD Working Papers, WP/10/07, UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific Macroeconomic Policy and Development Division, Thailand.
 49. Steuerle, C. Eugene (2012). Fiscal democracy or why sound fiscal policy, budget consolidation and inclusive growth require fewer, not more, attempts to control the future. In de Mello, L., Dutz, M.A. (eds), Promoting Inclusive Growth: Challenges and Policies, (pp. 147-177), OECD Publishing.
 50. Suryanarayana, M.H. (2008). What Is Exclusive About 'Inclusive Growth'?. Economic and Political Weekly, India.
 51. Suryanarayana, M.H. (2013). Inclusive Growth: A Sustainable Perspective. UNDP, India.
 52. Tabb, William K. (1999). Reconstructing Political Economy: The

- Great Divide in Economic Thought, Routledge, London and New York. <http://www.ipc-undp.org/what-inclusive-growth>.
53. The World Bank (2015). How to Measure Financial Inclusion. Erişim Tarihi: 10.09.2015, <http://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/brief/how-to-measure-financial-inclusion>.
54. UN (2006). Building Inclusive Financial Sectors for Development. New York: UN Publications.
55. UNDP. What is Inclusive Growth. Erişim Tarihi: 27.02.2018, <http://www.ipc-undp.org/what-inclusive-growth>.
56. Van Waveren, Bob (2017). Dutch municipalities start experiment with red tape-trimmed social assistance benefits. European Commission-European Social Policy Network Flash Report 2017/18.
57. Wiseman, Michael (1986). Workfare and Welfare Policy. FOCUS, University of Wisconsin Institute for Research on Poverty, Volume 9, No(3)